

УДК 351.741

Криволапчук Володимир Олексійович,доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
перший заступник директора ДНДІ МВС України м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-9449-2242**Барко Вадим Іванович,**доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-4962-0975

ІНВАРІАНТНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ І ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена висвітленню результатів порівняльного аналізу численних організаційно-правових і психологічних особливостей професійної діяльності поліцейських за основними видами службової діяльності (оперувноважений карного розшуку, поліцейський патрульної поліції; слідчий органу досудового розслідування; поліцейський поліції охорони тощо), виявлених у процесі масштабного професіографічного дослідження, проведеного упродовж 2018–2021 років із охопленням більше тисячі поліцейських із різних підрозділів Національної поліції.

Ключові слова: Національна поліція України, професіограма, особливості професійної діяльності, професійний добір, професійна придатність.

Національна поліція України (НПУ) перебуває в стані подальшого реформування діяльності і сьогодні потребує суттєвого покращання роботи в напрямі оптимізації системи психологічного вивчення працівників. Це необхідно з метою підвищення ефективності професійного добору персоналу і призначення поліцейських на посади з усебічним урахуванням виявленого рівня професійної придатності особи до службової діяльності [1]. Упродовж останніх років науковці системи МВС України багато зробили в цьому напрямі, зокрема розробили професіограми основних поліцейських професій, а також здійснили україномовну адаптацію низки поширених зарубіжних діагностичних методик. Розроблені професіограми дозволили розширити можливості працівників кадрових апаратів НПУ в роботі з персоналом, покращити систему психологічного забезпечення діяльності поліції. Проте порівняльного аналізу професіограм основних поліцейських професій, виявлення їх інваріантних особливостей до цього часу не проведено, що обмежує можливості керівників і поліцейських комісій при проведенні професійного добору персоналу і призначенні осіб на конкретні посади.

Вітчизняні науковці за роки незалежності держави приділили чимало уваги питанням розробки професіограм професій системи органів внутрішніх справ України. Перші спроби зробили на початку 2000-х років В.І. Барко, Ю.Б. Ірхін, Т.М. Нещерет, О.В. Шаповалов та ін., в останні роки їх розробляли В. Барко,

І. Дубова, О. Євдокимова, В. Остапович, В. Криволапчук, Л. Кирієнко, І. Пампура та ін. [2–4]. Дослідники зарубіжних країн також підіймали в публікаціях питання організаційно-правового вивчення професійної діяльності працівників правоохоронних органів (Cochrane R.E., Tett R., Vandecreek L., Ono, M., Sachau, D.A., Deal, W.P., Englert, D.R., Taylor, M.D., Chibnall, J.T., Detrick, P., Luebbert, M.C., Wolfe S.E., Mclean K., Rojek J., Alpert G.P., Smith M.R.) [5–13].

Для проведення досліджень зі всебічного вивчення поліцейської діяльності використовують різні методи й засоби – спостереження, бесіди, інтерв'ю, аналіз документів, метод критичних інцидентів, факторний аналіз, психодіагностичні методи. Співробітники лабораторії психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту МВС України за останні три роки провели українськомовну адаптацію деяких валідних і надійних методик психодіагностичного вивчення особистості, зокрема, Індивідуально-типологічного опитувальника (Собчик); Опитувальника Великої п'ятірки (Джон, Науман, Сото); Опитувальника толерантності до невизначеності (С. Баднера), рівня і структури емоційного інтелекту (М. Манойлова) та ін. [2–4]. Встановлені численні кореляційні зв'язки між успішністю правоохоронної діяльності і ступенем прояву індивідуальних особливостей поліцейських. Проте результати порівняльного аналізу інваріантних організаційних і правових особливостей професійної діяльності фахівців за різними видами діяльності (спеціальностями) у літературних джерелах відсутні.

Метою дослідження є проведення порівняльного аналізу інваріантних організаційних і правових аспектів службової діяльності поліцейських різних підрозділів НПУ.

Для досягнення мети потрібно виконати такі *завдання*: а) визначити методологію і критерії проведення порівняльного аналізу; б) здійснити порівняння інваріантних організаційних і правових особливостей діяльності поліцейських за основними її критеріями; в) встановити спільні ознаки між показниками професійної діяльності поліцейських різних підрозділів; г) сформулювати висновки щодо отриманих даних.

У дослідженні вперше представлені результати порівняльного аналізу інваріантних організаційних і правових особливостей поліцейських за основними видами поліцейської діяльності.

Проведене у 2018–2021 роках професіографічне вивчення правових, організаційних і соціально-психологічних особливостей службової діяльності поліцейських, які працюють у різних підрозділах НПУ, дозволило виявити низку спільних (інваріантних) ознак і характеристик, які її супроводжують. Розглянемо їх.

Діяльність поліції регламентується нормативно-правовими актами, зокрема Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Законом України “Про Національну поліцію” та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами [5].

Під поліцейською діяльністю слід розуміти особливу форму державно-владної діяльності управлінського характеру, яка здійснюється уповноваженими

органами державної влади із застосуванням поліцейських заходів, включаючи примус, з метою здійснення адміністративного нагляду у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина. [5].

Поліцейська діяльність направлена на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин

Сфера регулювання поліцейської діяльності постійно перебуває у стані динамічної трансформації та удосконалення і певною мірою відображає напрями реалізації правової політики держави. Незважаючи на зміни, система правоохоронних органів залишається недостатньо ефективною та закритою від суспільства [6].

Виділяють *загальну поліцейську діяльність*, під якою розуміють правоохоронну діяльність уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках, та *спеціальну поліцейську діяльність*, яка визначається як діяльність уповноважених державою спеціальних суб'єктів поліцейської діяльності щодо здійснення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та виконавчої діяльності, передбаченої нормами права, що визначають специфічний порядок її здійснення [6]. Відповідно до Закону України “Про Національну поліцію” у складі поліції функціонують: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення [1].

На думку О.С. Проневича, доречно визначити такі спільні *ознаки поліцейської діяльності*: належність до видів соціальної діяльності; реалізація у вигляді усвідомленого і цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт, не пов'язаний з ним відносинами підпорядкування (субординації); основоположне значення категорії “охорона”, що передбачає захист суспільства від загроз (небезпек); наглядово-примусова спрямованість, що зумовлює можливість застосування специфічних методів (засобів) адміністративного нагляду та адміністративного примусу; професійна природа і публічний характер; формальна визначеність і неприпустимість порушення законних процедур [9].

Для кожної держави притаманні свої особливості взаємодії з поліцією, однак, є й загальні риси, що визначають основний вектор розвитку поліцейських систем світу сучасності, серед яких, на нашу думку, можна виділити такі: поліція виступає сервісною службою, що надає низку послуг населенню; тісний взаємозв'язок з громадськістю; підвищення соціальної місії поліцейських структур, яка полягає насамперед у “служінні населенню”; направленість на забезпечення реалізації та захисту основних прав та свобод людини і громадянина [5, с. 23].

Під правовими принципами поліцейської діяльності слід розуміти не лише офіційно закріплені у законодавстві основоположні ідеї (правові норми), а й об'єктивно існуючі закономірності, суспільно визнані керівні ідеї правосвідомості, традиції та етичні правила, які сформувалися у сфері поліцейської діяльності та сприяють підвищенню ефективності функціонування інституту поліції. Так, до *основоположних засад поліцейської діяльності* слід віднести такі: справедливість

і невідкупність, сміливість і мужність у складних і небезпечних ситуаціях, професіоналізм, виховна поліцейська діяльність, відповідальність, гуманізм, оперативність, повага людської гідності, законність [7].

Згідно із законодавством, Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Поліція у своїй діяльності *керується принципом* верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації [1].

Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

Поліцейський будь-якого підрозділу НПУ *зобов'язаний*: 1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського; 2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; 3) поважати і не порушувати прав і свобод людини; 4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я; 5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків; 6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Відповідно до статті 23 Закону, *основні повноваження* поліцейського полягають у тому, що він: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; 4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні,

адміністративні правопорушення або події; 6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; 7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом; 8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання; 9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення; 10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; 11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі; 12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом; 13) видає відповідно до закону дозволу на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху; 14) вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я; 15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом; 16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом; 17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; 18) вживає заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї; 19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони; 20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності; 21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; 22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин; 23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; 24) сприяє забезпеченню відповідно

© Kryvolapchuk Volodymyr, Barko Vadum, 2022

до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості; 25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України [1].

Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліцію, з метою визначення стану їхнього здоров'я зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України. Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліцію, за їхньою згодою, проходять тестування на поліграфі.

Отже, поліцейські НПУ, відповідно до законодавства, виконують важливі правоохоронні функції, які потребують ґрунтовних загальноосвітніх, правових і психологічних знань, професійних умінь, а також професійно важливих індивідуально-особистісних якостей.

Дослідження показало, що *основою професійної діяльності* поліцейського є: пізнавальна діяльність – збір та вивчення інформації, необхідної для вирішення професійних завдань; конструктивна діяльність – планування роботи протягом часових та ситуативних інтервалів, активне використання цільового планування; комунікативна діяльність – взаємодія з громадянами, співробітниками, соціальними групами в межах виконання службових завдань; отримання інформації через спілкування; соціальна діяльність – виконання заходів загальної та індивідуальної профілактики, проведення правової пропаганди серед населення; посвідчувальна діяльність – приведення отриманої інформації в спеціальну форму (протокол, заява, пояснення тощо) [9].

Для вирішення вказаних завдань поліцейський застосовує у передбаченому законом порядку такі *методи*, як: бесіда, спостереження, опитування громадян, психологічний вплив, дослідження предметів і документів, ідентифікація особистості, обстеження приміщень, будівель, ділянок місцевості й транспортних засобів тощо.

Діяльність поліцейського пов'язана з високою фізичною та психоемоційною напруженістю. Мають місце *фактори виробничого середовища і трудового процесу*, які впливають на здоров'я і працездатність фахівців під час виконання ними професійних обов'язків. Фактори трудового процесу: напруженість праці (навантаження на центральну нервову систему, органи чуття, інтелектуальні навантаження); емоційні навантаження (висока відповідальність за результат діяльності, значний ступінь ризику для власного життя та життя інших осіб, висока відповідальність за безпеку інших осіб тощо); режим праці, специфічні умови роботи (служба у вихідні та святкові дні, служба позмінно, служба з нерівномірним графіком, служба у нічний час тощо).

Тип діяльнісних відносин поліцейського переважно відноситься до системи "людина – людина" та "людина – техніка", рідше "людина – знакова система".

Спілкування в професійній діяльності – постійне, особисте, з великою кількістю людей.

Узагальнення змісту, характеру, методів діяльності поліцейських дозволяє визначити *основні її характеристики*. До них належать: широкий спектр завдань професійної діяльності (здійснює реалізацію завдань з питань забезпечення публічного порядку, громадської безпеки і безпеки дорожнього руху та запобігання правопорушенням); часта зміна об'єктів професійної діяльності (необхідність оперативного реагування на професійні ситуації, що можуть виникати одночасно); одноосібність у прийнятті рішень і висока відповідальність за них; владні повноваження; висока інтенсивність професійних взаємодій; постійні просторові переміщення в межах визначеної ділянки місцевості; виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС.

Професійну діяльність поліцейського, зазвичай, супроводжує низка *негативних чинників*, до яких належать: значні фізичні й психічні навантаження, зумовлені дефіцитом часу або інформації (необхідність координації різних за змістом видів діяльності (пошукової, аналітичної, комунікативної) та на різні проміжки часу (день, тиждень, місяць) із виділенням резерву часу на непередбачувані обставини); порушення регламентованого режиму праці та відпочинку; тривалість робочого часу може значно перевищувати встановлені нормативи (нерідко поліцейські працюють без вихідних днів, непоодинокими є випадки нічної роботи); порушення режиму харчування; часті стресові та конфліктні ситуації; необхідність професійних контактів із найбільш небезпечною та соціально занедбаною категорією правопорушників, для якої характерна стійка кримінальна орієнтація, негативне ставлення до соціально корисної праці, низький моральний та інтелектуальний рівень, вороже ставлення до представників влади, агресивність; ризик зараження в процесі службової діяльності небезпечними захворюваннями (СНІД, венеричні хвороби, туберкульоз, педикульоз тощо) [9].

Законодавством визначені *ключові компетентності* поліцейського: відповідальне ставлення до службової діяльності; здатність працювати в команді; дотримання професійної етики; здатність запобігати конфліктним ситуаціям і знаходити шляхи їх розв'язання; адаптивність і витривалість; самостійність прийняття рішень; здатність діяти в нестандартних ситуаціях; уміння планувати службову діяльність; здатність виокремлювати головне в службовій діяльності й досягати поставленої мети; прагнення самовдосконалюватися шляхом набуття нових знань, умінь і навичок.

Також визначені *загальнопрофесійні компетентності* поліцейського. Це: знання основ конституційного права; дотримання вимог забезпечення прав і свобод людини та громадянина; знання основ антикорупційного законодавства; дотримання норм професійної етики; дотримання толерантності та принципу недискримінації в роботі; здатність ефективно спілкуватися; стресостійкість; здатність ефективно взаємодіяти з населенням на засадах партнерства; дотримання вимог законодавства щодо запобігання та протидії домашньому насильству; знання Правил дорожнього руху; дотримання положень законодавства про охорону праці та безпеки життєдіяльності; знання правових та організаційних основ діяльності Національної поліції України; уміння правильно оформляти службові документи [9].

Професія поліцейського висуває підвищені вимоги до властивостей нервової системи і *сенсорно-перцептивної сфери працівника*. Він повинен мати сильну або

середньо-сильну нервову систему, високу лабільність нервових процесів, високу чутливість зорового (добрий зір і окомір), слухового (добрий слух), дотикового і нюхового аналізаторів; розвинений вестибулярний апарат, добре орієнтуватися у просторі та часі.

Професійна діяльність поліцейського висуває доволі високі вимоги і до рівня *психомоторних властивостей* працівника. Поліцейському потрібно мати достатньо високу швидкість простої реакції та реакції на рухомий об'єкт; достатню точність і координованість рухів.

Також поліцейському необхідно володіти розвинутими *пізнавальними процесами*. Фахівцеві необхідно мати такі якості *уваги*, як висока стійкість, концентрація, переключення, розподіл і обсяг; здатність помічати зміни. Він повинен мати хорошу оперативну і довготривалу *пам'ять*; добрі показники зорової, слухової, рухової, словесно-логічної та образної пам'яті, бути спроможним легко запам'ятати словесно-логічний матеріал (терміни, цифри, літери, прізвища), колір, форму, величину, рух та розташування об'єктів, особливості зовнішнього вигляду та поведінки людини; вміти чітко відтворювати інформацію в необхідний момент, точно передавати те, що почуто і побачено.

Високі вимоги також висуваються до якостей *мислення*: поліцейському потрібно мати високу швидкість, гнучкість і оригінальність мислення. У нього повинні бути розвинуті здібності до розумових операцій порівняння, узагальнення, систематизації, індукції. Поліцейський повинен уміти вибирати з великого обсягу інформації ту, що є необхідною для вирішення поставлених завдань; приймати вірне рішення за нестачі необхідної інформації та за відсутності часу на її обмірковування; бути здатним розглядати проблему з декількох різних позицій тощо.

Поліцейський також має володіти розвинутими *мовленнєвими функціями*: значним словниковим запасом, чіткою вимовою, здатністю точно і лаконічно висловити думку. У міжособистісних стосунках поліцейські характеризуються тенденціями до лідерства, домінування, незалежності, а також високими показниками співпраці і відповідальності, помірними – поступливості, низькими – покірності й залежності.

Щодо особистісних характеристик, можливо зробити висновок про важливість для усіх поліцейських стеничного типу реагування, який виявляється в досить високих показниках екстраверсії і спонтанності, помірних індексах агресивності й ригідності, низьких показниках тривожності (нейротизму) [4].

Таким чином, під поліцейською діяльністю слід розуміти особливу форму державно-владної діяльності управлінського характеру, яка здійснюється уповноваженими органами державної влади із застосуванням поліцейських заходів, включаючи примус, з метою здійснення адміністративного нагляду у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина. загальні риси, що визначають основний вектор розвитку поліцейських систем світу сучасності, серед яких, на нашу думку, можна виділити такі: поліція виступає сервісною службою, що надає низку послуг населенню; тісний взаємозв'язок з громадськістю; підвищення соціальної місії поліцейських структур, яка полягає насамперед у “служінні

населенню”; направленість на забезпечення реалізації та захисту основних прав та свобод людини і громадянина.

До основоположних засад (принципів) поліцейської діяльності слід віднести такі: справедливість і невідкупність, сміливість і мужність у складних і небезпечних ситуаціях, професіоналізм, виховна поліцейська діяльність, відповідальність, гуманізм, оперативність, повагу до людської гідності, законність. *Завданнями* поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Відповідно до законодавства, вони виконують важливі правоохоронні функції, які потребують ґрунтовних загальноосвітніх, правових і психологічних знань, професійних умінь, а також професійно важливих індивідуально-особистісних якостей.

Професія поліцейського висуває підвищені вимоги до сили й лабільності нервової системи, сенсорно-перцептивної сфери поліцейського і до рівня психомоторних властивостей працівника. Також поліцейському необхідно володіти розвинутими пізнавальними процесами, він повинен мати хорошу оперативну і довготривалу пам'ять; добрі показники зорової, слухової, рухової, словесно-логічної та образної пам'яті. Високі вимоги також висуваються до інтелектуальної сфери і якостей мислення, поліцейський також має володіти розвинутими мовленнєвими функціями. Характерологічна сфера й особливості міжособистісної взаємодії поліцейських відрізняються стічним типом реагування, тенденціями до лідерства, незалежності, співпраці й відповідальності.

Перспективи подальших розвідок у напрямі підвищення ефективності діяльності Національної поліції України і роботи з персоналом полягають у дослідженні варіативних ознак службової діяльності за різними її видами, оптимізації на цій основі методів і засобів професійного добору і призначення поліцейських на посади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41 (від 09.10.2015). Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звертання: 21.01.2019).
2. Барко В.І., Криволапчук В.О., Остапович В.П. Психолого-правові засади вдосконалення професійного відбору персоналу Національної поліції України. Психологічний часопис. Наук. журнал. 2019. № 1. Вип. 21. С. 22–40.
3. Барко В.І., Ірхін Ю.Б., Нещерет Т.В. та ін. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України. Київ: РВЦ КНУВС; ДП “Друкарня МВС”, 2007. 100 с.
4. Методики психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників Національної поліції України: методичні рекомендації / Криволапчук В.О., Сизоненко А.С., Остапович В.П., Барко В.І.; Київ: ДНДІ МВС України, 2020. с.
5. Кобзар О.Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Харків; Дніпропетровськ: Панов, 2015. 316 с.
6. Козут Я.М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності Науковий вісник Львівськ. держ. ун-ту внутр. справ. 2014. № 1. С. 173–180.

7. *Лошицький М.В.* Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини “Україна”. К., 2014. 403 с.

8. *Остапович В.П., Дубова І.О., Барко В.І.* та ін. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. проф. В.О. Криволапчука. Київ: ДНДІ МВС України; ФОП Кандиба Т.П., 2018. 244 с.

9. *Проневич О.С.* Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 36 с.

10. *Bouchard C., Blair S.N., Haskell W.L.* Physical activity and health – Champaign: Human Kinetics, 2007. 410 p.

11. *Cochrane R. E., Tett R., L. Vandecreek.* Psychological Testing and the Selection of Police Officers A National Survey. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537. October 2003. URL: <https://www.researchgate.net/publication/247743668> (дата звернення: 21.03.2021).

12. *Dunnette M.D., Borman W.C.* Personnel Selection and Classification Systems. *Annual Review of Psychology*. 1979. Vol. 30, No. 1. Pp. 477–525.

13. *Ono, M., Sachau, D.A., Deal, W.P., Englert, D.R., Taylor, M.D.* Cognitive Ability, Emotional Intelligence, and the Big Five Personality Dimensions as Predictors of Criminal Investigator Performance. *Criminal Justice and Behavior*, (2011). 38 (5): 471–491.

REFERENCE

1. Pro Natsionalnu politsiiu. “On the National Police: Law of Ukraine of 10.12.2015 № 889-VIII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015. No. 40–41 (dated 09.10.2015). St. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (Date of Application: 21.01.2019) [in Ukrainian].

2. *Barko V.I., Kryvolapchuk V.O., Ostapovych V.P.* (2019). Psykholoho-pravovi zasady vdoskonalennya profesiinoho vidboru personalu Natsionalnoi politsii Ukrainy. “Psychological and legal principles of improving the professional selection of personnel of the National Police of Ukraine”. *Psychological Journal. Scientific Journal*. No. 1. Issue. 21. P. 22–40 [in Ukrainian].

3. *Barko V.I., Irkhin Yu.B., Neshcheret T.V. ta in.* (2007) Profesiografichnyi opys osnovnykh vydiv diialnosti v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy. “Professional description of the main activities in the internal affairs bodies of Ukraine”. Kyiv: RVC KNUVS; State Enterprise “Printing House of the Ministry of Internal Affairs”. 100 p. [in Ukrainian].

4. Metodyky psykholohichnoi diahnozyky indyvidualno-psykholohichnykh osoblyvostei pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy. “Methods of psychological diagnostics of individual psychological characteristics of employees of the National Police of Ukraine: methodological recommendations” / Krivolapchuk V.O., Sizonenko A.S., Ostapovych V.P., Barko V.I.; Kyiv: State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 2020 p. [in Ukrainian].

5. *Kobzar O.F.* (2015) Politseiska diialnist v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt. “Police activity in Ukraine: administrative and legal aspect: monograph”. Kharkiv; Dnepropetrovsk: Panov. 316 p. [in Ukrainian].

6. *Kohut Ya.M.* (2014) Vyznachennia kola subiektiv politseiskoi diialnosti. “Definition of the circle of subjects of police activity”. *Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs*. No. 1. P. 173–180 [in Ukrainian].

7. *Loshytskyi M.V.* (2014) Teoretyko-pravovi zasady administratyvno- politseiskoi diialnosti derzhavy. “Theoretical and legal principles of administrative and police activities of the state”: dis. Doctor of Jurid. Sciences: 12.00.07. Open International University of Human Development “Ukraine”. K. 403 p. [in Ukrainian].

8. *Ostapovych V.P., Dubova I.O., Barko V.I. ta in.* (2018) Profesiogramy za osnovnymy vydamy politseiskoi diialnosti. “Profesiograms on the main types of police activity: scientific-practical manual. / за заг. ed. prof. V.O. Krivolapchuka. Kyiv: State Research Institute MIA Ukraine; FOP Kandyba T. P. 244 p. [in Ukrainian].

9. *Pronevych O.S.* (2011) Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti politsii (militsii) Nimechchyny, Polshchi ta Ukrainy: porivnialno-pravovyi analiz. “Organizational and legal principles of the police (militia) of Germany, Poland and Ukraine: comparative legal analysis”: author’s ref. dis. of Dr. Jurid. ScienceS: special. 12.00.07; Khark. Nat. University of Internal Affairs. Kh. 36 p. [in Ukrainian].

10. *Bouchard C., Blair S.N., Haskell W.L.* (2007) Physical activity and health – Champaign: Human Kinetics. 410 p. [in English].

11. *Cochrane R.E., Tett R., L.* (2003) Vandecreek. Psychological Testing and the Selection of Police Officers A National Survey. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537 · October 2003. URL: <https://www.researchgate.net/publication/247743668> (Date of Application: 21.03.2021) [in English].

12. *Dunnette M.D., Borman W.C.* (1979) Personnel Selection and Classification Systems. *Annual Review of Psychology*. Vol. 30, No. 1. P. 477–525. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.30.020179.002401> [in English].

13. *Ono M., Sachau D.A., Deal W.P., Englert D.R., Taylor M.D.* (2011) Cognitive Ability, Emotional Intelligence, and the Big Five Personality Dimensions as Predictors of Criminal Investigator Performance. *Criminal Justice and Behavior*, 38 (5): 471-91 [in English].

UDC 351.741

Kryvolapchuk Volodymyr,

Doctor of Juridical Sciences, Full Professor, Honoured Lawyer of Ukraine,
First Co-Director, State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-9449-2242

Barko Vadym I.,

Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Honoured Worker of
Sciences and Technology of Ukraine, Chief Researcher,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-4962-0975

THE INVARIANT ORGANIZATIONAL-LEGAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE PROFESSIONAL POLICE ACTIVITY

The article is devoted to the coverage of the results concerning the comparative analysis of numerous organizational-legal and psychological features of the professional activity of police officers in the main types of service activity (criminal investigation officer, patrol police officer; pre-trial investigation officer; security police officer, etc.). Identification of which took place in the process of a large-scale professionographic study during 2018–2021, involving more than one thousand police officers from different units of the National Police. We should underline, that the National Police of Ukraine (NPU) undergoes a further reform of its activity and currently requires a significant improvement of activities in the direction of optimization within the system of psychological study of the employees. In this regard, it is necessary to improve the efficiency of professional selection of personnel and appointment of police officers to positions, taking into account the comprehensive account of the level of professional suitability of a person for the service activity [1]. Recently, scientists of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine have done much in this direction, in particular, they have developed professional diagrams of basic police professions, as well as carried out Ukrainian-language adaptation of a number of common foreign diagnostic methods.

Professionalograms based on a systematic approach, relying on the optimal set of research methods and psychodiagnostic techniques, allowed the study of the main features of the service employees of the National Police of Ukraine (legal, organizational, psychological). The mentioned features determines the level of professional aptitude

of employees for the activity according to the criteria of knowledge, skills, competences, general abilities, personal characteristics, motivational orientation. The article contains common (invariant) features, which are inherent to all types of police activity, as well as the main differences in the basic criteria and indicators of professional suitability of a person for service activity and formulates conclusions on the improvement of mechanisms of psychological selection of police officers and their appointment to the post.

Keywords: National Police of Ukraine, professionogram, features of professional activity, professional selection, professional suitability.

Отримано 11.04.2022